

Externality a veřejné statky

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

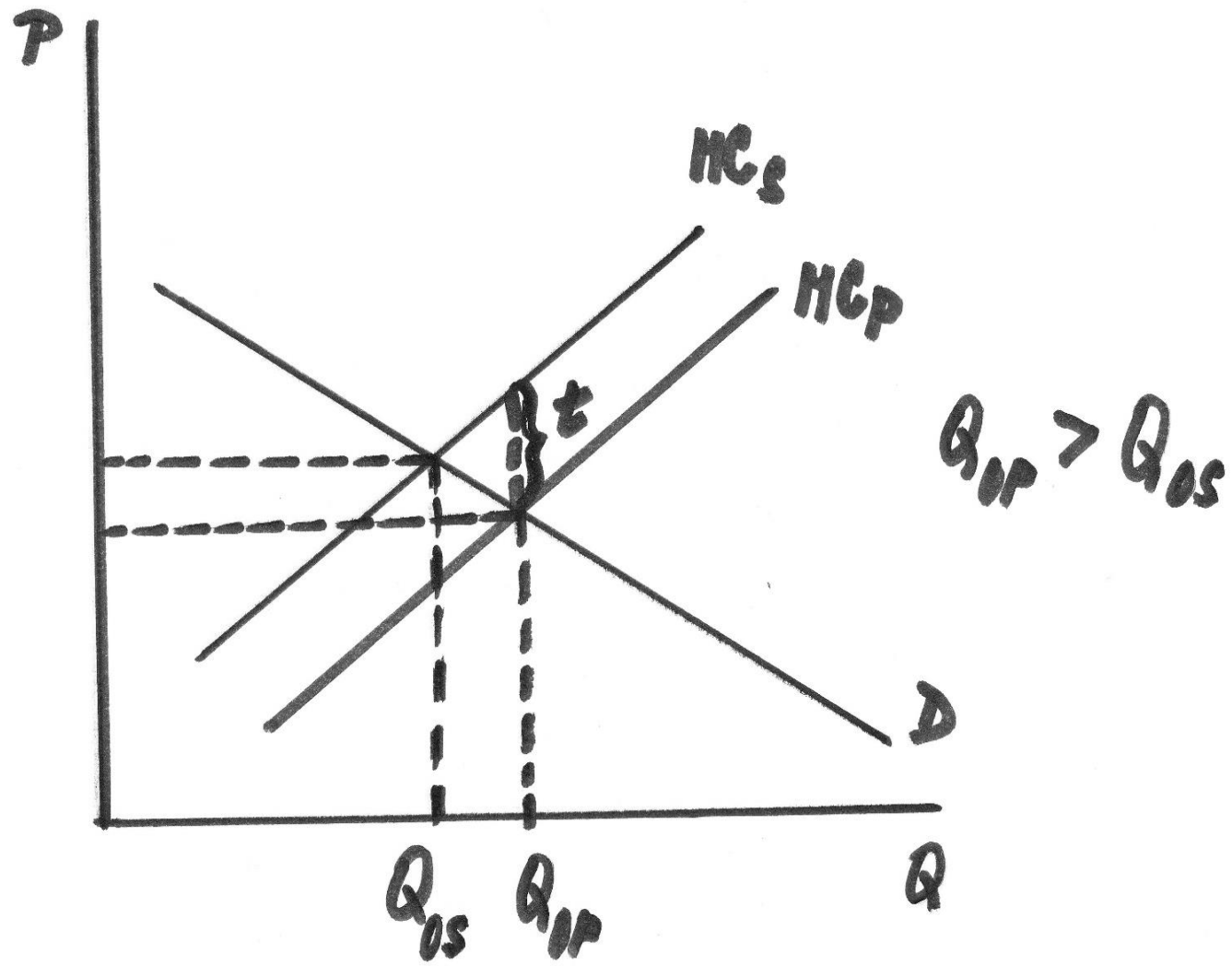
Externality - definice

- **A. Pigou: Ekonomie bohatství, 1920**
- Externality: případy selhání trhů, kdy trhy nealokují zdroje efektivně
- **Negativní externality:** společenské náklady na danou činnost (výrobní nebo spotřební) jsou vyšší než soukromé. Část z nich se od svého původce externalizuje a ten je přenáší na jiný subjekt proti jeho vůli.
- **Pozitivní externality:** společenské výnosy z dané činnosti jsou vyšší než soukromé. Původce není schopen získat veškeré výnosy, které z činnosti plynou, do svých rukou. Získává je jiný subjekt, který za ně neplatí.

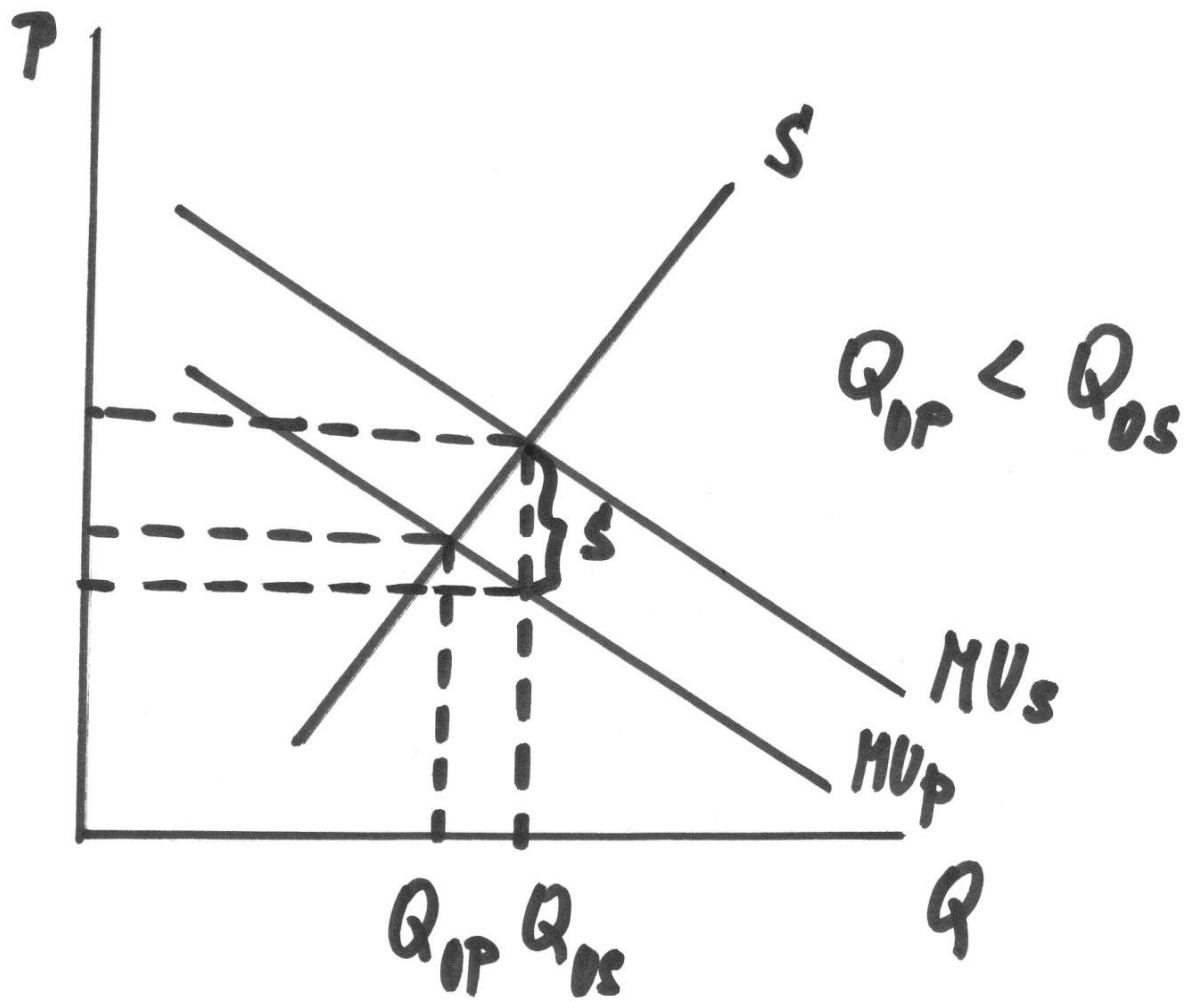
- Trh s negativní externalitou produkuje vyšší než společensky optimální množství statku: $Q_{op} > Q_{os}$
- Trh s pozitivní externalitou produkuje nižší než společensky optimální množství statku : $Q_{op} < Q_{os}$

Řešení externalit – grafická analýza

- A. Pigou – daně a subvence
- Negativní externality – daň zatíží původce externality, zvýší jeho soukromé náklady na úroveň společenských
- Velikost daně (t): rozdíl mezi společenskými a soukromými mezními náklady pro Q_{OP}

- Pozitivní externality – stát poskytne subvenci původci externality a tím zvýší jeho soukromé výnosy na úroveň společenských
- Velikost subvence (s): rozdíl mezi mezními společenskými a soukromými výnosy pro Q_{Os}

Kritika piguovského řešení

- Plošnost – nezohledňuje konkrétní podmínky
- Nákladnost – náklady na určení velikosti externality
- Zvyšování počtu a moci úředníků- bujení byrokracie

Vlastnická práva a Coaseho teorém

- **R. Coase: vlastnická práva a jejich vymezení**
- Příčinou externalit jsou nevymezená vlastnická práva
- **Coaseho teorém:** jsou-li vlastnická práva dobře vymezena a právně chráněna, povedou soukromá vyjednávání k efektivnímu řešení, tedy k vyjednávání o výši odškodnění; nezávisle na tom, jaké je výchozí vymezení vlastnických práv.
- Vymezení vlastnických práv určuje, kdo koho odškodní

- Externality jsou důsledkem špatně vymezených nebo nedostatečně chráněných vlastnických práv
- Právní systém se takto jeví jako určující faktor ekonomické efektivity
- Externality jsou důsledkem selhání právního systému

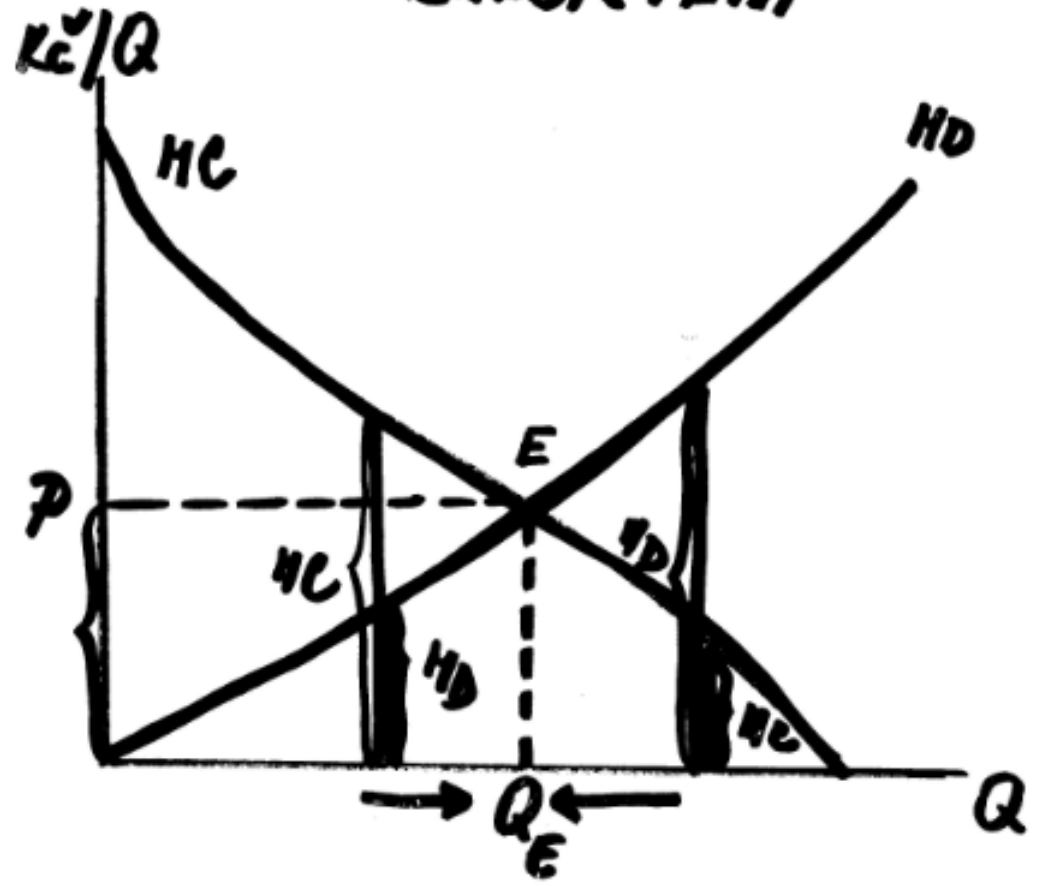
Příklad: chemička znečišťuje rybník

- Vlastnická práva na straně majitele rybníka – majitel chemičky postaví čističku pouze za předpokladu, že bude levnější než způsobované škody, jinak bude majitele rybníka odškodňovat
- Vlastnická práva na straně majitele chemičky: majitel rybníka zaplatí čističku jen za předpokladu, že bude levnější než jemu způsobované škody, jinak bude trpět škody
- Závěr: ať jsou vlastnická práva na straně majitele chemičky nebo majitele rybníka, čistička bude postavena, pouze budou-li škody způsobované chemičkou vyšší než náklady na čističku. Jinak postavena nebude.

Určení optimálního množství znečištění

- Optimální množství znečištění: mezní škoda = mezním nákladům na její snižování
- MD je rostoucí fcí množství
- MC na snižování znečištění s množstvím klesají

OPTIMÁLNÍ MNOŽSTVÍ ZNEČIŠTĚNÍ

Tabulka zobrazuje škody majitele rybníka

- Množství odpadů(t) celková škoda mezní škoda celkové náklady mezní náklady celkové náklady + celkové škody

0	0		600		600
1	25	25	400	200	425
2	75	50	250	150	325
3	150	75	130	120	280
4	250	100	60	70	310
5	375	125	0	60	375

- Optimální množství opadů je 3t, neboť při MC 70 odstraníme škodu za 100. Odpady klesnou ze 4t. na 3t, ale dále již ne, neboť odstranění škody za 75 stojí již 120.
- V posledním sloupci tabulky je vidět, že znečištění právě na úrovni 3t minimalizuje celkové náklady

Role transakčních nákladů

Řešení externalit podle Coaseho omezují transakční náklady.

Coaseho teorém platí za předpokladu nulových, ev. nízkých transakčních nákladů.

Jsou to náklady na vyhledávání smluvních stran, na smlouvání o výši škod a o výši odškodnění, na uzavírání a právní zajištění smluv.

Jsou-li transakční náklady vysoké, mohou vést k suboptimálním řešením, ev. mohou být prohibitivní a zabránit vyjednávání a dohodám.

Pak vzniká poptávka po státní regulaci.

- Čím je právní systém složitější a právní služby dražší, tím vyšší jsou transakční náklady na uzavírání smluv.

Vlastnická propojení

- Vlastnická propojení jsou tržně konformním způsobem potlačení externalit.
- Příklady: hotel a koupaliště
- hotel a truhlárna

- Zdroj pozitivní externality zvyšuje hodnotu našeho majetku, proto má pro nás vyšší hodnotu než pro jiné, koupí zvyšujeme hodnotu našeho majetku a externalita je odstraněna
- Zdroj negativní externality snižuje hodnotu našeho majetku, koupí zdroje externalitu odstraníme a snižování hodnoty našeho majetku zabráníme

Ochrana vlastnických práv

- Hlavní úloha státu v ekonomice – ochrana vlastnických práv, právní systém je klíčový pro fungování ekonomického systému.
- Vlastnictví je chápáno jako svazek práv, zejména právo věc užívat, nakládat s ní (prodat, pronajmout), a užívat plody z něj plynoucí, a to na základě dobrovolně uzavřených smluv.
- Jasně vymezená a náležitě právně chráněná vlastnická práva vytvářejí stabilní a předvídatelné prostředí pro uzavírání směnných kontraktů, a to bez vysokých transakčních nákladů.

- Tento přístup vyžaduje pouze obecné zákony a fungující soudy.
- Kde není možné vlastnická práva vymezit, stát stanovuje regulační pravidla. Neviditelnou ruku trhu pak nahrazuje viditelná ruka zákonodárců a úředníků.

Veřejné statky a veřejná volba

- Statky soukromé a veřejné
- Soukromé statky procházejí trhem a jejich alokace probíhá podle cen
- Veřejné statky jsou placeny z daní
- **P. Samuelson (1954):** The pure theory of public expenditure.
- Veřejné statky mají dvě vlastnosti:
 - nevylučitelnost ze spotřeby
 - nezmenšitelnost (nerivalita)

- **1. Nevylučitelnost ze spotřeby**

- Veřejné statky z povahy věci (semafor, armáda)
- Pokud je statek poskytován, z jeho spotřeby nelze nikoho vyloučit
- Efekt černého pasažéra
- Veřejné statky z politického rozhodnutí (veřejné školy, kanalizace)
- Jsou veřejnými statky, protože je občané - voliči chtějí financovat z daní, technicky mohou být vylučitelné i s nízkými transakčními náklady

- Příklad majáků: původně soukromý statek, později se stal statkem veřejným (začala je provozovat vládní instituce)
- Problém černého pasažéra mohou překonat soukromá vyjednávání (při nízkých transakčních nákladech)
- Příčinou nevylučitelnosti mohou být vysoké transakční náklady

- **2. Nezmenšitelnost ve spotřebě (nerivalita)**

- Nerivalitní je statek je nezmenšitelný ve spotřebě, spotřebitelé si ve spotřebě nekonkurují, jejich spotřeba nesnižuje množství statku, který zbývá pro ostatní („Více pro tebe neznamená méně pro mne“)
(semafor, armáda)
- Rivalitní statky, kde si spotřebitelé ve spotřebě konkurují, jsou alokovány prostřednictvím trhu a cenového systému (policie je rivalitní)

- Pro veřejný statek je podmínkou postačující nevylučitelnost ze spotřeby, nemusí být nutně nerivalitní. Pokud je nerivalitní, nedochází k neefektivnosti v jeho rozdělování.

Vylučitelnost

Ano

Ne

Rivalita

Ano

automobily
domy

rybolov

čistý vzduch

Ne

plavecké bazény
televizní vysílání

národní obrana

justice

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

